

Przestępstwo zabójstwa w prawie karnym

Życie ludzkie jest najwyższym dobrem nadrzędnym w sensie humanistycznym, wartością, która o wszystkim przesądza: bez życia nie ma człowieka, a bez człowieka wszystko, co ludzkie traci sens. Jest chronione przez wszystkie współczesne systemy prawo-karne, niezależnie od kręgu kulturowego, z jakiego się wywodzą. Zabójstwo jest kwintesencją zła, jest zaprzeczeniem nakazu ochrony życia, jako wartości samoistnej. Z punktu widzenia prawa jest najcięższą zbrodnią skierowaną przeciwko człowiekowi. Jej istota, ujmując rzecz najprościej, polega na bezprawnym i zwinionym pozbawieniu życia innej osoby.

Czyn zabroniony opisany w art. 148 k.k. stanowi punkt wyjścia dla katalogu przestępstw przeciwko życiu – zabójstwo. Jest on uregulowany w § 1 k.k. i określony, jako typ podstawowy. W kodeksie karnym z 1997 r. przejęto zwarte ujęcie typu podstawowego („kto zabija człowieka”) i ogólny kształt typów uprzywilejowanych, natomiast dodatkowo zdecydowano się wprowadzić typy kwalifikowane zabójstwa. Tym samym zrezygnowano ze znaczącej objętości typu podstawowego, w którym poziom odpowiedzialności wyznaczano zgodnie z ogólnymi dyrektywami wymiaru kary.

Dobrami prawnymi chronionymi przepisami rozdziału XIX k.k. są życie oraz zdrowie. Prawo do życia jest podstawowym i przyrodzonym prawem przysługującym każdej istocie ludzkiej. Stanowi ono tym samym niezbędny warunek do korzystania przez człowieka ze wszystkich innych praw i wolności. Prawo do życia gwarantują międzynarodowe standardy praw człowieka, takie jak: Europejska Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podsta-

wowych Wolności, Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych, Powszechna Deklaracja Praw Człowieka. Artykuł 148 k.k. stanowi wyraz konstytucyjnej normy z art. 38 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej „zapewniającego każdemu człowiekowi prawną ochronę życia”.

Pojęcie zabójstwa można ogólnie zdefiniować, jako przestępstwo polegające na umyślnym pozbawieniu człowieka życia.

Przedmiotem ochrony w przestępstwie zabójstwa jest życie człowieka w jego aspekcie egzystencjalnym (biologicznym), natomiast przedmiotem wykonawczym – sam człowiek, jako jednostka ludzka.

Artykuł 148 § 1 k.k. posługuje się ogólnym znamieniem określającym podmiot („kto”), co oznacza, że jest to przestępstwo powszechne, czyli jego sprawcą może być każdy człowiek zdolny do ponoszenia odpowiedzialności karnej.

Strona przedmiotowa zabójstwa obejmuje zachowanie, które pozostaje w związku przyczynowym z późniejszym zgonem człowieka. Zachowanie to występuje w postaci działania lub zaniechania.

Strona podmiotowa obejmuje kwestie dotyczące winy. W tym przypadku w grę wchodzi zamiar zarówno bezpośredni, czyli wówczas gdy sprawca chce pozbawić życia inną osobę, jak i zamiar ewentualny – sprawca mimo, że ma świadomość tego, iż jego czyn może doprowadzić do czyjejś śmierci, decyduje się na jego popełnienie.

Kodeks karny z 1997 r. wprowadził rozbudowany katalog kwalifikowanych typów zabójstwa. Okoliczności kwalifikujące stanowią:

- 1) popełnienie zabójstwa ze szczególnym okrucieństwem;
- 2) w związku z wzięciem zakładnika, zgwałceniem lub rozbojem;
- 3) w wyniku motywacji zasługującej na szczególne potępienie;
- 4) zabójstwo przy użyciu materiałów wybuchowych;
- 5) zabicie jednym czynem więcej niż jednej osoby;
- 6) uprzednie prawomocne skazanie za zabójstwo;

- 7) zabójstwo funkcjonariusza publicznego podczas pełnienia przez niego obowiązków służbowych związanych z ochroną bezpieczeństwa ludzi lub bezpieczeństwa publicznego.

Nieznane poprzednim kodyfikacjom karnym zabójstwo w typie kwalifikowanym określane jest, jako morderstwo lub zabójstwo ciężkie. Wprowadzenie do polskiego kodeksu karnego typów kwalifikowanych stało się przedmiotem kontrowersji. Kwestionowano istnienie takiej potrzeby, jak również poddawano w wątpliwość prawidłowość poszczególnych typizacji.

Obowiązujący kodeks karny przewiduje także trzy uprzywilejowane typy zabójstwa: w afekcie, dzieciobójstwo oraz zabójstwo eutanatyczne.

Ważną kwestią pozostaje również nieumyślne spowodowanie śmierci człowieka określone w art. 155 k.k. Polega ono na nieostrożnym zachowaniu się sprawcy, czego skutkiem jest śmierć człowieka. Przestępstwo to może być popełnione przez lekkomyślność lub niedbalstwo sprawcy. Za przykład może posłużyć sytuacja pozostawienia broni palnej przez ojca w miejscu łatwo dostępnym, w wyniku czego dziecko, bawiąc się bronią, zabija kolegę.

Po krótkim nakreśleniu istoty przestępstwa zabójstwa należy przejść do wymiaru kary.

Kara jest pojęciem używanym w języku potocznym. Z tego można wnioskować, że ogólna treść tego pojęcia jest odbiorcom znana. Jest ono używane od najdawniejszych czasów dla określenia zjawiska stosunków międzyludzkich w najrozmaitszych kontekstach. O karze można mówić zarówno w znaczeniu socjologicznym, filozoficznym, psychologicznym, pedagogicznym, ale oczywiście także w znaczeniu prawnym, jako o reakcji na naruszenie zakazów lub nakazów zawartych w normie sankcjonowanej. W prawie karnym, mówiąc o karach, mamy na myśli tzw. karę kryminalną. Kara kryminalna posiada szereg cech odróżniających ją na tle innych kar spotykanych w życiu społecznym. Przede wszystkim kara za przestępstwo wymierzana jest w imieniu państwa przez specjalnie powołane do tego organy, czyli sądy. Kara jest

odpowiedzią na przestępstwo, jest odpłatą za przestępstwo. Kolejną cechą kary jest świadome zadawanie drugiej osobie dolegliwości. Ta dolegliwość charakteryzuje się jej osobistym odczuwaniem przez ukaranego. Dolegliwość ta polega na ingerencji wymierzenia kary w sferę podstawowych wolności i praw osoby karanej. Kara ma charakter osobisty, gdyż jest związana tylko i wyłącznie ze sprawcą przestępstwa. Podstawą stosowania kar kryminalnych jest wina indywidualna, ustalona i przypisana sprawcy w określonym przez prawo trybie. Dolegliwość zawarta w karze ma dotknąć sprawcę przestępstwa, powinien ponieść ją skazany za przestępstwo.

Przewidziane w art. 32 k.k. kary można podzielić na kary nieizolacyjne, a więc takie, które nie są połączone z efektywnym pozbawieniem wolności – są to grzywna i kara ograniczenia wolności oraz kary izolacyjne, przy których orzeczeniu, skazany jest pozbawiony wolności – są to kara pozbawienia wolności od miesiąca do 15 lat, kara 25 lat pozbawienia wolności i kara dożywotniego pozbawienia wolności.

Kara grzywny polega na uiszczeniu przez skazanego odpowiedniej sumy pieniężnej na rzecz Skarbu Państwa. Współcześnie występują dwa systemy orzekania tej kary. Pierwszy, bardziej tradycyjny, nosi nazwę systemu kwotowego, który polega na wyznaczaniu skazanemu grzywny w określonej kwocie pieniężnej, w granicach określonych przez ustawę karną. Drugi – to tzw. system stawek dziennych, nazywany modelem skandynawskim. W tym systemie wymiar kary grzywny przebiega niejako w dwóch fazach. W pierwszej fazie sąd orzeka, biorąc pod uwagę ciężar przestępstwa i zawinienie, określoną liczbę stawek dziennych. Zgodnie z art. 33 § 1 k.k., najniższa liczba stawek wynosi 10, zaś najwyższa 540, z zastrzeżeniem jednak, że ustawa w innym przepisie może stanowić inaczej. W drugiej fazie sąd bierze pod uwagę zarobki sprawcy, jego warunki osobiste, rodzinne, sytuację majątkową i możliwości zarobkowe i na tej podstawie ustala wysokość jednej stawki dziennej.

Drugą obok grzywny, nieizolacyjną karą jest kara ograniczenia wolności. Kodeks karny określa granice dla kary ograniczenia wolności. Orzekana jest w miesiącach i jeżeli ustawa nie stanowi inaczej, trwa ona najkrócej miesiąc i najdłużej 12 miesięcy. Zasadnicze znaczenie dla treści kary ograniczenia wolności ma obowiązek wykonywania przez skazanego pracy na cele społeczne.

Kara pozbawienia wolności, dla odróżnienia od kary 25 lat pozbawienia wolności, nosi nazwę kary terminowego pozbawienia wolności. Zgodnie z art. 37 k.k. może trwać najkrócej miesiąc, a najdłużej 15 lat. Polega ona na umieszczeniu skazanego w zakładzie karnym, w którym jest on poddany obowiązującym tam rygorom i podlega mniej lub bardziej ścisłej izolacji w stosunku do normalnie żyjącego społeczeństwa.

Kara 25 lat pozbawienia wolności została po raz pierwszy wprowadzona do przepisów kodeksu karnego z 1969 r. w miejsce uprzednio obowiązującej kary dożywotniego pozbawienia wolności. Treścią kary jest długotrwałe i ściśle oznaczone, co do czasu pozbawienie wolności, trwające 25 lat, a więc jest karą odrębną od kary terminowego pozbawienia wolności. Omawiana kara ma charakter przede wszystkim eliminacyjny. Jej głównym celem jest zabezpieczenie społeczeństwa przed niebezpiecznym sprawcą i wobec tylko takich sprawców najpoważniejszych zbrodni powinna być orzekana.

Kara dożywotniego pozbawienia wolności występowała w przepisach kodeksu karnego z 1932 r., gdzie przewidziana była w sankcjach, jako kara alternatywna obok kary śmierci. Kara dożywotniego pozbawienia wolności jest najsurowszą z przewidzianych kar zawartych w katalogu kar. Kary tej nie stosuje się wobec sprawcy, który w czasie popełnienia przestępstwa nie ukończył 18 lat.

Przy wymierzaniu kary należy zwrócić uwagę na istotę nadzwyczajnego złagodzenia kary. Polega ona na wymierzeniu kary w wysokości niższej niż dolna granica ustawowego zagrożenia przewidzianego w sankcji za dany typ czynu zabronionego lub na wymierzeniu kary łagodniejszego rodzaju. Zastosowanie nadzwyczajnego złagodzenia kary

czajnego złagodzenie kary może nastąpić fakultatywnie lub obligatoryjnie.

Podsumowując rozważania na temat przestępstwa zabójstwa – jest ono przestępstwem materialnym, do jego ustawowych znamion należy bowiem konsekwencja w postaci spowodowania śmierci człowieka. Zabójstwo jest także przestępstwem ogólnym, co oznacza, że może się go dopuścić każdy człowiek, o ile osiągnął określony przez prawo karne wiek odpowiedzialności karnej. Mimo, że zabójstwa stanowią tylko niewielki ułamek wszystkich popełnianych przestępstw, to wywołują największe emocje i zainteresowanie społeczne. Wzbudzają oczekiwania i żądania szybkiego ujęcia sprawcy oraz wymierzenia mu surowej kary. Szczególnie dotyczy to sytuacji, np. gdy zabójstwu towarzyszą brutalne okoliczności, uprowadzenie, gwałt lub młody wiek ofiar.